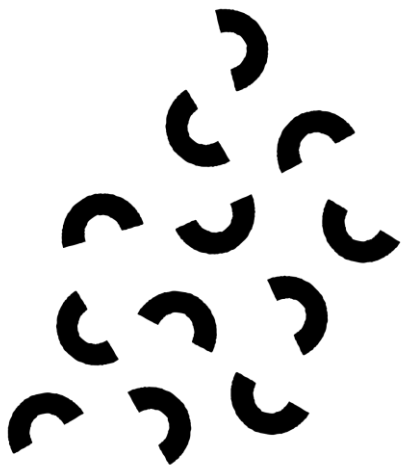

Memòria resum del procés i conclusions

TRANSFORMACIÓ DEL PATI DE L'ESCOLA MONTSENY

Dinamització per la transformació de l'espai exterior de l'escola des d'una mirada de gènere i fomentant la coeducació i la sostenibilitat

Vallcarca, Barcelona | Febrer-Desembre 2018

Arquitecte n° col·legiat: 68657-3
C/ Mare de Deu del Coll 96,
08023 Vallcarca, Barcelona
93 546 58 51 – 616 42 07 33
info@voltes.coop
www.voltes.coop

1	VOLTES COOPERATIVA	4
2	INTRODUCCIÓ	5
3	SITUACIÓ ACTUAL I DIAGNOSI	6
3.1	Projecte d'Acompanyament Emocional i Atenció a la Diversitat.....	6
3.2	Diagnosi de les dinàmiques relacionals a l'espai exterior del pati.....	7
4	DISSENY PARTICIPATIU. CO-CREAR	11
1 ^a	trobada GMA	11
1 ^a	trobada GMI	12
2 ^a	trobada GMI	13
2 ^a	trobada GMA	13
3 ^a	trobada GMA	15
4 ^a	trobada GMA	16
5	JORNADA DE CONSTRUCCIÓ COL·LECTIVA	17
6	PROPOSTA DE TRANSFORMACIÓ DEL PATI	19

1 VOLTES COOPERATIVA

Voltes som una cooperativa especialitzada en diversos àmbits de l'arquitectura i l'urbanisme: **bioconstrucció i sostenibilitat, rehabilitació, participació ciutadana**. Les nostres línies de treball desenvolupen una **arquitectura conscient** amb l'hàbitat social i construït; un **urbanisme inclusiu** obert als processos de participació i la transformació col·lectiva; **instal·lacions sostenibles** innovadores amb materials naturals; així com també una **formació crítica** al voltant del entorn que habitem.

Busquem alternatives a la forma tradicional de viure la professió amb una **organització assembleària i horitzontal**, i **volem treballar transversalment amb altres disciplines**, grups i professionals del sector, facilitant la seva **implicació per a fomentar el coneixement compartit**.

Creiem en l'apoderament a través del treball col·lectiu, la capacitat de les persones per a **definir els espais que habitem**, i enfoquem la nostra pràctica com una **eina de transformació social**. Apostem per **la investigació i la rigorositat tècnica** per avançar en una relació respectuosa amb l'entorn construït i la societat. Volem defensar els espais que inclouen a totes les persones, amb propostes que prioritzen la rehabilitació com una actitud de projecte, **amb una visió entusiasta, creativa i positiva cap al futur**.

Voltes som: Albert Aira, Irene Arce, Marta Arnal, Júlia Beltran, Isabel Chao, Judit Falgueras, Marc Fando, Esteve Martinez, Iñigo Mujika, Júlia de Orovio, Marina Sanahuja i Andrea Swiec.

2 INTRODUCCIÓ

En aquest document presentem els resultats dels processos de dinamització per la transformació de l'espai exterior de l'escola Montseny d'educació infantil i primària, des d'una mirada de gènere, fomentant la coeducació i la sostenibilitat.

El present document s'estructura en quatre parts:

La primera part, **"3. Situació actual i diagnosi"** l'Informe de la Investigació Acció Participativa com a resultat del Projecte d'Acompanyament Emocional i Atenció a la Diversitat relacionat amb la gestió de conflictes i la coeducació dut a terme per Filalagulla; així com els resultats de la diagnosi a sobre com els infants es relacionen a l'espai exterior del pati, facilitada per Voltes Cooperativa d'Arquitectura.

La segona part, **"4. Disseny participatiu"** explica els objectius i la metodologia emprada i les estratègies plantejades en el projecte.

A la tercera part, **"5. Jornada de construcció col·lectiva"**, es realitza un relat del desenvolupament de la sessió.

I per últim, a la quarta part, **"6. Proposta de transformació del pati"** s'exposen els acords presos després de tot aquest procés per la comunitat educativa, així com un document gràfic global al voltant de la transformació que es desitja del pati de l'escola.

3 SITUACIÓ ACTUAL I DIAGNOSI

3.1 Projecte d'Acompanyament Emocional i Atenció a la Diversitat

El Projecte d'Acompanyament Emocional i Atenció a la Diversitat és una iniciativa del Programa d'Educació per la Justícia Global de l'Ajuntament de Barcelona desenvolupada per la cooperativa Fil a l'Agulla a l'Escola Montseny durant el curs 2017 - 2018.

Les accions realitzades en aquesta escola per part de Fil a l'Agulla comencen a l'any 2014 i segueixen al llarg d'aquests cursos amb diferents actuacions relacionades amb la gestió de conflictes i la coeducació. Aquest curs 2017-2018, el projecte s'ha centrat de manera específica en les pràctiques restauratives com una eina d'acompanyament emocional i atenció a la diversitat.

El projecte, adreçat a tota la comunitat educativa, ha portat a terme les següents accions:

- Formació al claustre sobre Pràctiques de Justícia Restaurativa.
- Assessorament a Educació Infantil.
- Intervenció a les aules des de 1er a 6è amb tallers relacionats amb les pràctiques restauratives.
- Un taller amb famílies i un Espai de Trobada entre les famílies i el Professorat
- Investigació Acció Participativa (a partir d' ara IAP) sobre un tema d'interès per l'escola relacionat amb els temes que s'estan treballant al projecte.

A l' Escola Montseny, la finalitat última de la IAP ha estat identificar quin tema generava interès en la comunitat educativa, i analitzar-lo tot partint de processos participatius amb les famílies i mestres de l' escola.

Objectius:

- Donar resposta als interrogants de claustre i famílies en relació als temes del projecte.
- Donar veu a actors rellevants
- Fer emergir els diferents discursos i visibilitzar les pràctiques que construeixen el marc de convivència de l'escola

Amb aquests objectius, la IAP ha consistit en les següents accions:

- Mapeig de temes i actors.
- Coordinació de les dues IAPs.
- Constitució del Grup Motor de la IAP.
- Recollida d'informació.
- Anàlisi de continguts.
- Recull final de conclusions.

A les primeres reunions amb el claustre i amb el Grup Motor es va manifestar prou consens al voltant de la necessitat de conèixer com són les relacions entre infants a l'escola per mirar d'entendre com funcionen les discriminacions, en especial per gènere i necessitats educatives especials, però sense excloure'n d'altres. I també es va manifestar la voluntat de considerar diferents punts de vista: com ho veuen els infants, les famílies, i què s'observa al pati.

A partir d'aquesta idea es van començar a dissenyar les eines per recollir informació en aquest sentit, que van resultar en un qüestionari per infants sobre el pati (els espais que associen a la bona convivència, els espais que associen al conflicte, etc.) i un qüestionari a famílies sobre la seva percepció de les discriminacions a l'escola (amb quins factors relacionen el fet de patir discriminació).

Els resultats de les diferents percepcions obtingudes en relació a les discriminacions a l'escola han sigut:

- Les famílies relacionen la discriminació amb una gran varietat de factors, i no es detecta un tema que preocupi de manera específica.
- Les afinitats de les famílies condicionen les relacions entre infants.
- Els problemes de convivència al pati giren al voltant de l'ús i l'espai de la pilota.

La memòria final amb les conclusions de la IAP i les propostes de la comunitat educativa és un document publicat per Fil a l'Agulla que està a l'abast per consultar-lo

3.2 Diagnosi de les dinàmiques relacionals a l'espai exterior del pati

És imprescindible fer un bon anàlisi previ de l'espai, de les relacions i usos que s'hi desenvolupen per poder actuar amb eficiència i que sigui inclusiu de tots els agents. Aquest és un procés col·lectiu on totes les veus han de ser escoltades i tingudes en compte, de reflexió-acció on l'espai exterior esdevé un espai d'aprenentatge i relació clau en el desenvolupament dels infants.

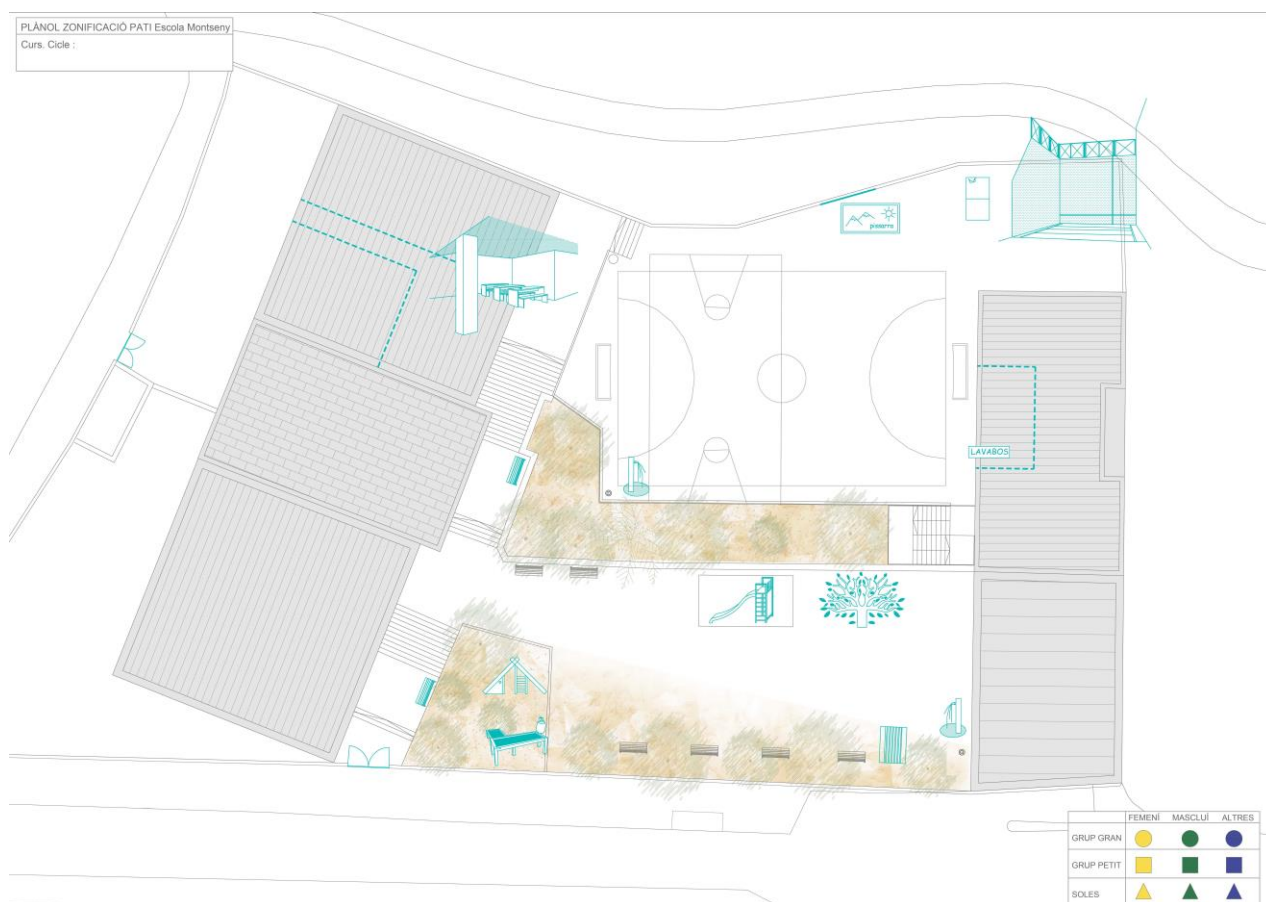
Amb l'objectiu de saber com els infants utilitzen el pati de l'escola Montseny i quines dinàmiques relacionals es deriven d'aquest ús, Voltes Cooperativa d'Arquitectura ha continuat el treball d'IAP començat per Fil a l'Agulla en termes d'exclusió i gènere, afegint noves perspectives al voltant del tipus d'activitats i ambients que es generen en els diferents espais.

Com a suport d'aquest anàlisi s'han dissenyat unes fitxes d'observació participada realitzades per mestres i dinamitzadores externes de Voltes durant els espais del pati del matí i migdia recollint una descripció dels grups d'infants, les activitats d'aquest grup i els espais que ocupen.

Proposta de fitxa d'observació per al pati

Fitxa d'observació de les relacions entre infants al pati de l'Escola Montseny		
Tipus d'observació: Pati / Menjador	Persona que observa:	Data i hora:
Descripció de grups i de les accions del grup		
Descripció dels grups que hi ha (Com està format cada grup: número d'integrants en base a sexe i origen cultural , indica si és un grup sols de nens, o sols de nenes, o sols d'un origen, o si són grups mixtes; edats aproximades)	Explicació de l'acció del grup (A què juguen, què passa, què es diuen, qui parla amb qui...; quins objectes, joguines, etc., s'utilitzen; quina llengua parlen – si pots escoltar al grup; si hi ha conflictes, què passa)	Espai que ocupa i moviments en l'espai (Indicar si està a la pista, al sorral, al porxo, etc.) Indicar si es mouen o si ocupen un sol lloc, gran o reduït
Grup 1:		
Grup 2:		
Grup 3:		
Grup 4:		
Grup 5: (Si n'hi ha més grups es pot omplir en un altre full)		
Descripció dels nens i nenes sols/es i de les accions (Si s'observen nens o nenes jugant sols/es, o que estan més aviat al marge)		
Descripció del nen o nena (Quines característiques tenen, sexe, edat, origen cultural, altres característiques)	Explicació de l'acció (Què fan, a què juguen, si es relacionen amb algun grup...)	Espai que ocupen i moviment per l'espai (Quin espai ocupen, com es mouen)
Si hi ha alguna cosa que et crida l'atenció o que creus que cal notar, pots anotar-ho al darrera d'aquest full		

A la vegada Voltes ha facilitat uns plànols base de l'escola que permetten treballar a l'aula els espais que ocupen els infants segons l'horari de pati i la seva percepció al voltant dels grups que es generen.

Les preguntes a les que donen resposta aquestes eines d'observació i anàlisi han sigut:

- Quins són els espais del pati que ocupen els infants?
- Quines activitats fem relacionades amb els ambients del pati? **Al pati busquem que hi hagi un equilibri entre els ambients NATURA, TRANQUIL·LITAT I MOVIMENT**
- Utilitzem l'espai de manera diferent segons sigui dia de pilota o no?
- Hi ha diferència en l'ús del espai segons el gènere dels infants?
- Com ens relacionem segons si es dia de pilota o no?
- Canviem d'ambient per gènere segons sigui dia de pilota o no?

A continuació s'exposen algunes de les conclusions estretes del procés de diagnosi:

- Independentment de si és dia de pilota o no, **els percentatges d'ambients es mantenen constants**. És a dir que l'equilibri d'espais i activitats no depèn principalment de regular el tipus de joc sinó de canvis de dinàmiques i de l'ús dels

espais i com són aquests. Cal destacar que l'ambient NATURA està molt per sota de la resta, només en trobem un 5%.

- S'ha observat que **l'espai del bosquet, entre patis, no s'utilitza i és un espai potencial per augmentar l'ambient natura.**
- Cal destacar, en canvi, que és significatiu que **el dia de No pilota es dupliquen el nombre de grups de persones mixtes. No hi ha tanta segregació per gènere** com el dia de pilota. Apareixen més grups petits repartits per tot el pati.
- Els dies de pilota, el gènere masculí es troba concentrat a la pista, representat en gràfics amb el 15%. Quan això succeeix en aquest espai no hi ha lloc per la resta d'infants.
- **Els dies de No pilota la pista és un espai de totes.** No es jerarquitzen els espais segons gènere aquests dies i apareix més diversitat de jocs i accions i més grups mixtes.
- **Els dies de no pilota s'utilitzen més espais del pati.** Les activitats es reparteixen
- **La lliure circulació no està molt present.** El pati de baix segueix sent més utilitzat pels més petits i en canvi els cicles més grans no hi van tant.
- **Al pati del migdia el joc està més concentrat pel que fa a espai i grups, però més segregat per gèneres** a diferència del pati del matí.
- **Només dos o tres infants tenen la percepció d'estar soles al pati**

La devolució de la diagnosi va ser presentada a la comunitat educativa i la memòria final és un document publicat per Voltes que està a l'abast per consultar-lo

4 DISSENY PARTICIPATIU. CO-CREAR

Durant la presentació de la devolució de la diagnosi es van crear dos grups motors que recullen la veu de tota la comunitat educativa per tal de participar en la fase de disseny de propostes:

- El grup motor adults (GMA) format per mestres, direcció, monitoratge i famílies
- El grup motor infants (GMI) format per representants de totes les línies dels diferents cursos

La fase de disseny participatiu té com a objectiu principal definir estratègies que afavoreixen els canvis necessaris en les dinàmiques relacionals dels infants de l'escola, responant a les conclusions derivades de la diagnosi participada. Així, es plantegen escales diferents d'acció:

- Una escala escola, que parla de possibles modificacions de dinàmiques internes de l'escola
- Una escala global, que compren la modificació de diferents espais del pati exterior a nivell de projecte tècnic arquitectònic
- Una escala puntual, d'elements de joc o mobiliari, que compren la creació d'objectes

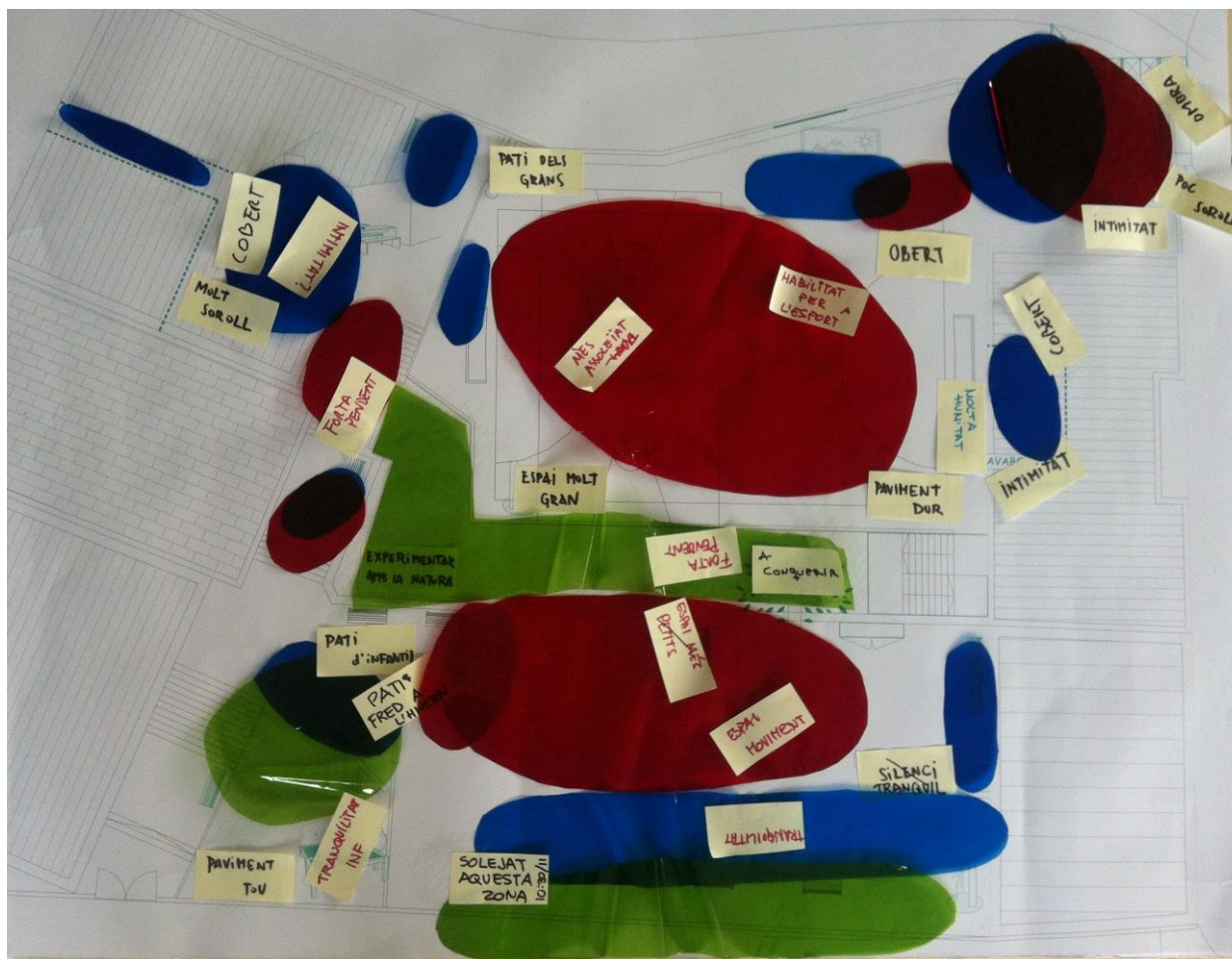
S'han dut a terme tres trobades amb el GMA i dues trobades amb el GMI, a continuació es recull les dinàmiques de co-creació i els acords pressos.

1ª trobada GMA

S'ha treballat a través de planols i tacas de colors els conceptes d'ambients (natura, tranquil·litat i moviment) i el seu equilibri en el pati.

Els acords presos respecte als objectius generals de la transformació són:

- Augmentar els espais relacionats amb la natura, ja sigui incloent zones com el bosquet o naturalitzant altres espais del pati.
- Treballar la segregació per gèneres fomentant activitats per a totes i en grups mixtes.
- Treballar la segregació per edats fomentant espais i activitats que siguin per a tots els cursos.
- L'ambient de moviment expansiu és molt protagonista del pati però es redueix a pocs tipus d'activitats dels que es majoritàriament protagonista el gènere masculí. Es proposa diversificar les activitats de moviment posant especial atenció a la preocupació a sobre el sedentarisme creixent del gènere femení (per exemple el moviment vertical, etc).
- Treballar amb l'estratègia dels espais dinàmics, no adjudicant a cada espai un únic ambient. Tots els espais del pati poden generar activitats associades a diferents ambients; son els infants, amb l'ajuda de les mestres i monitoratge, els que s'autoregulen perquè la convivència d'ambients diferents sigui compatible.

1ª trobada GMI

En aquesta sessió es treballa l'imaginari de nous elements i espais del pati que tinguin relació amb activitats de Natura, Tranquil·litat i Moviment.

Els infants fan recerca de referències a casa juntament amb les famílies i es comparteixen a classe reflexionant en grup i fent una selecció de les 5 imatges més representatives de cada ambient per a portar-les al grup motor.

A la trobada GMI s'expliquen totes les imatges i s'escullen les que més agraden i on es construirien. S'aprofita aquest moment per obrir el debat al voltant dels espais de bona i mala convivència del pati i s'anima a fer propostes que afavoreixen la convivència.

Les propostes on hi va haver més acords estaven basades en la creació d'espais tranquils per relacionar-se, parlar, descansar...etc i zones d'amagatall en llocs naturalitzats. Els infants van coincidir en que encara es percep el pati de baix per infantil "petits" i el de dalt per primària "grans", en aquest sentit tothom pensa que la pista de futbol és un espai de mala convivència on hi ha molts conflictes i baralles, en canvi el pati de baix destaca per la seva bona convivència.

2ª trobada GMI

Es treballen a l'aula les activitats inclusives. Els infants dibuixen propostes que diversifiquen el moviment expansiu, fent hincapié en el problema del sedentarisme del gènere femení. Cada línia recull propostes integradores de ambdós gèneres i afavorint que siguin obertes a totes les edats, a més d'una valoració qualitativa d'aquesta sessió per part de les mestres.

A la jornada amb el GMI, escoltem totes les propostes i s'obre el debat en termes d'inclusió per gènere i edat. Després es facilita una maqueta de la zona del bosquet del pati i parlem de com aquestes noves activitats encaixarien en aquest espai i les representem a la mateixa maqueta.

A continuació s'exposen les activitats que es creen més inclusives i on ubicar-les:

- Espais de relax com a racons recollits, tous i amb música. Els imaginem al bosquet com una cabana o una caseta a l'arbre.
- Futbol amb àrbitre
- Activitats de dansa al frontó o al pati de baix
- Circuits de moviment psicomotriu. Al frontó o al mur de la pista de dalt s'imaginen estructures per fer parkour; al bosquet parlen d'estructures amb troncs, muntanyes i elements més naturals que permetin el moviment vertical
- Amagar-se en llocs naturalitzats. Manifesten que hi ha molta gent en el sorral i que falta espai.

Es reconec una preocupació general dels infants per com treballar els límits del bosquet, al voltant de la seguretat a l'hora de pujar i baixar, i els cops de pilota si s'obre tota la tanca existent.

2ª trobada GMA

S'han treballat els acords passats per tancar els objectius principals del projecte i s'han comentat les propostes dels infants al voltant de la maqueta de l'espai bosquet. Per grups s'ha treballat la escala global de la transformació entorn el mapa base amb unes fotografies amb referències d'elements de joc proposades per Voltes. La dinàmica ha consistit en escollir propostes segons diferents conceptes: objectius, lloc, agents que intervenen, temporalitat.... Posteriorment s'han posat en comú per valorar quines són les que més s'adeqüen a la idea de transformació que s'ha treballat.

S'ha arribat a l'acord de que els objectius del projecte de transformació segons l'ordre de prioritats són:

- Augmentar els espais relacionats amb la natura
- Obrir l'espai del bosquet
- Intervenir a la pista per possibilitar que sigui un espai amb més diversitat de joc

- Treballar la segregació per gènere i edats proposant activitats i elements que proposin jocs més inclusius
- Treballar el sedentarisme del gènere femení

Es planteja que la intervenció a la pista és un camí a llarg termini i un treball que combina l'acció física de transformació i l'acció de les mestres per proposar alternatives, com ara els racons de joc amb elements de joc no estructurat, etc.

Propostes globals del pati

Elements referents al bosquet

3ª trobada GMA

Voltes va portar al grup la normativa vigent respecte a l'edificació de les escoles i el seu entorn immediat, a la vegada que va explicar que l'escola s'hauria de posar en contacte amb el consorci per plantejar les intervencions a escala global que es voldrien dur a terme.

Per altra part, es decideix començar aquest curs per una intervenció física al pati com a resultat d'una jornada de construcció, que donés resposta a les línies estratègiques acordades (fomentar activitats de moviment mixtes en termes de gènere i edats, inclusives per totes).

4ª trobada GMA

Voltes porta el material gràfic i una maqueta que defineix les característiques del element de joc que es construirà de manera participada a la propera jornada.

Aquesta actuació s'imagina com a una sèrie de mobiliari que pugui ocupar diferents espais al pati de dalt, inclosa la pista. Segons la disposició d'aquests mòduls, les activitats es multipliquen: grades per teatre, dansa, espai de moviment psicomotriu d'equilibris, espai per parlar o relaxar-se...etc.

5 JORNADA DE CONSTRUCCIÓ COL·LECTIVA

Per a finalitzar el procés i visibilitzar les reflexions i objectius de transformació del projecte, s'ha realitzat una jornada de construcció oberta a tota la comunitat educativa.

Aquesta jornada es va realitzar el dissabte 15 de desembre de 10h a 18h de la tarda amb la participació d'unes 15 famílies de l'escola. L'objectiu principal d'aquests espais de construcció col·lectiva és generar cohesió entre la comunitat i permetre que a través de l'auto-construcció es creïn nous elements al pati construïts entre totes. Creiem que el fet d'intervenir en el procés de construcció, fer-ho en grup i amb les pròpies mans fa que es tingui més cura dels elements i que es puguin apropiat d'ells i del seu ús d'una altra manera.

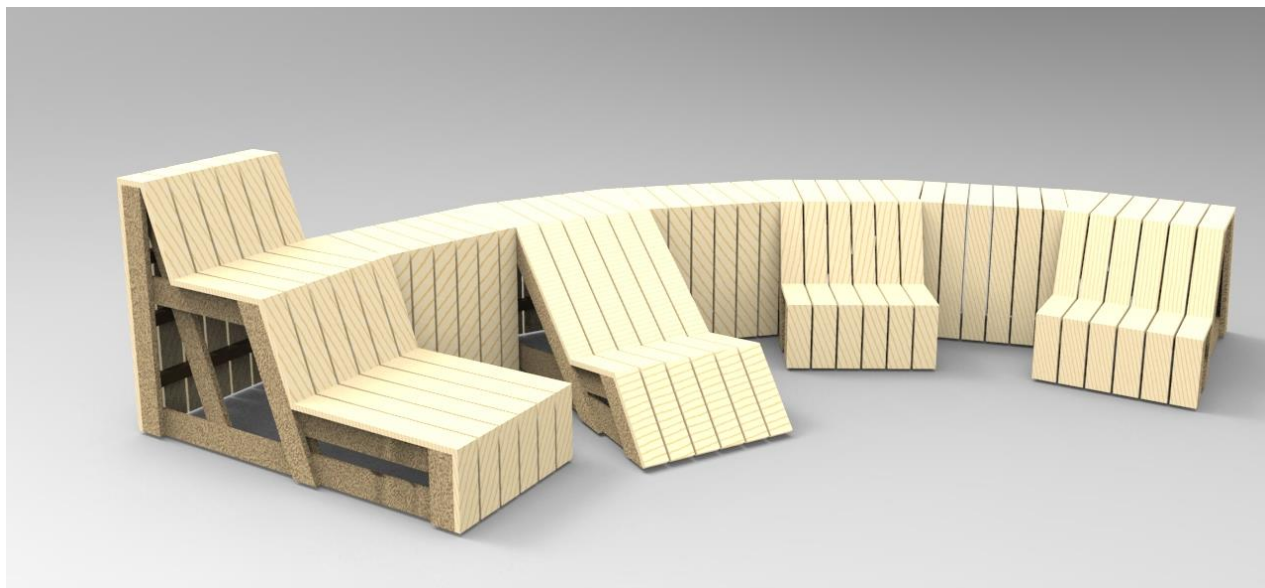
En aquesta jornada, s'han construït uns bancs de fusta que per la seva configuració permeten agrupar-se formant un espai amfiteatre. Aquest element de mobiliari respon a dues demandes sorgides del procés:

- Diversificar les activitats de moviment. Es proposa un espai amfiteatre per fer servir com escenari per ballar, fer teatre, etc
- Generar espais tranquils per parlar
- Treballar el sedentarisme del gènere femení.

Durant la jornada totes les famílies participants es van organitzar en grups i diferents equips de treball de forma bastant autosuficient amb l'ajuda de les des facilitadores de Voltes. Es van entregar uns documents gràfics amb els plànols detallats de com s'havia de muntar cada banc, i hi havia diferents zones de treball. Les jornades de construcció són també espais per intercanviar coneixements i capacitats de manipular certes eines, com ara serres, trepants, llimes, etc. Són espais d'apoderament col·lectiu. La participació de les famílies va ser molt activa i amb molta energia i ganes de construir nous elements pel pati.

Com que són jornades de llarga durada, es va fer un espai de pausa i pica pica que van aportar entre totes. Per altra banda, la participació de les criatures en aquests espais de construcció és limitada i per això es generen espais de cures on algunes de les famílies fan activitats amb les criatures. En aquest cas, l'espai de cures es feia al pati de baix i la construcció al pati de dalt.

Adjuntem unes imatges que recullen la proposta de mobiliari que s'ha construït i algunes imatges de la jornada de construcció on es poden veure els diferents espais de treball.

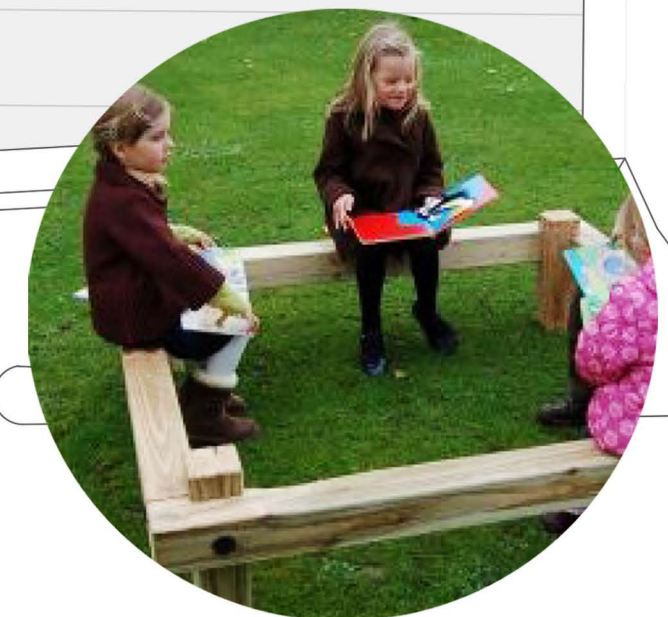
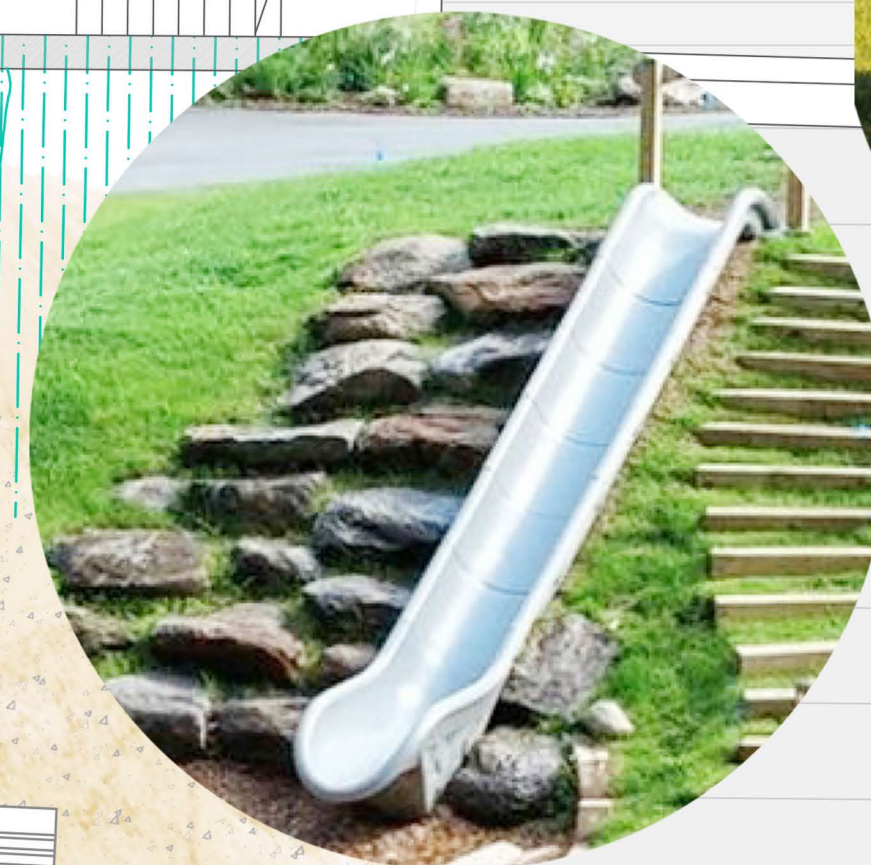
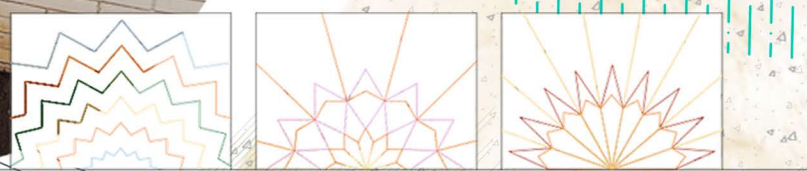
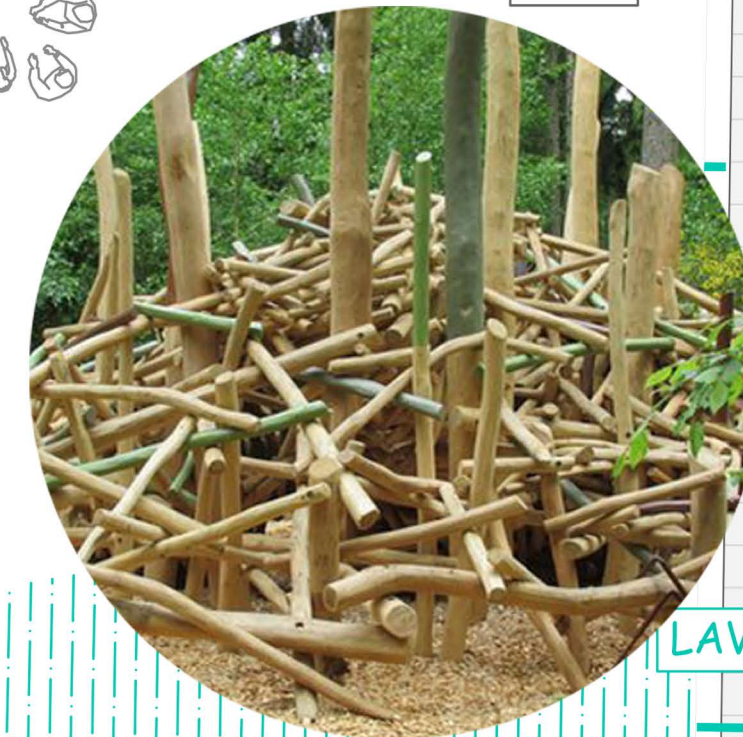

6 PROPOSTA DE TRANSFORMACIÓ DEL PATI

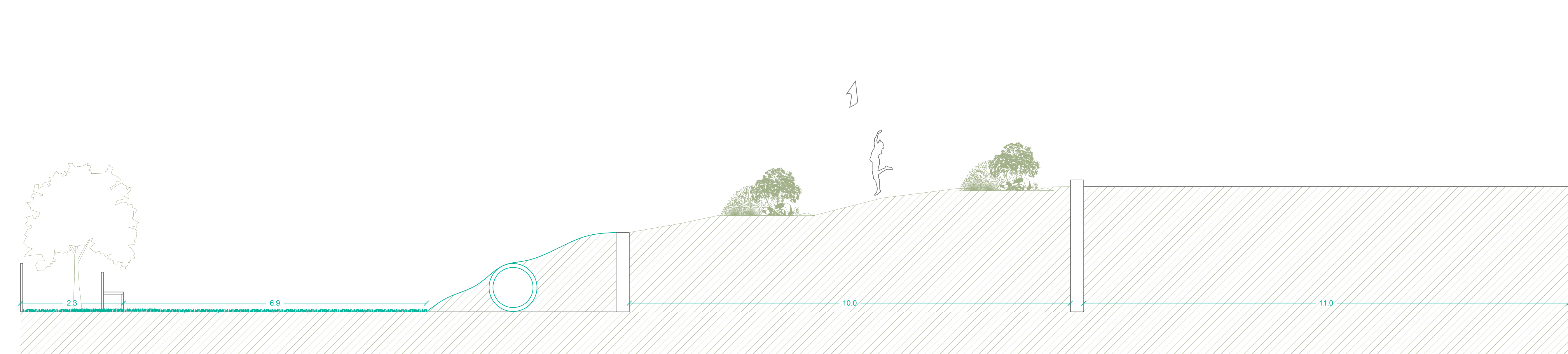
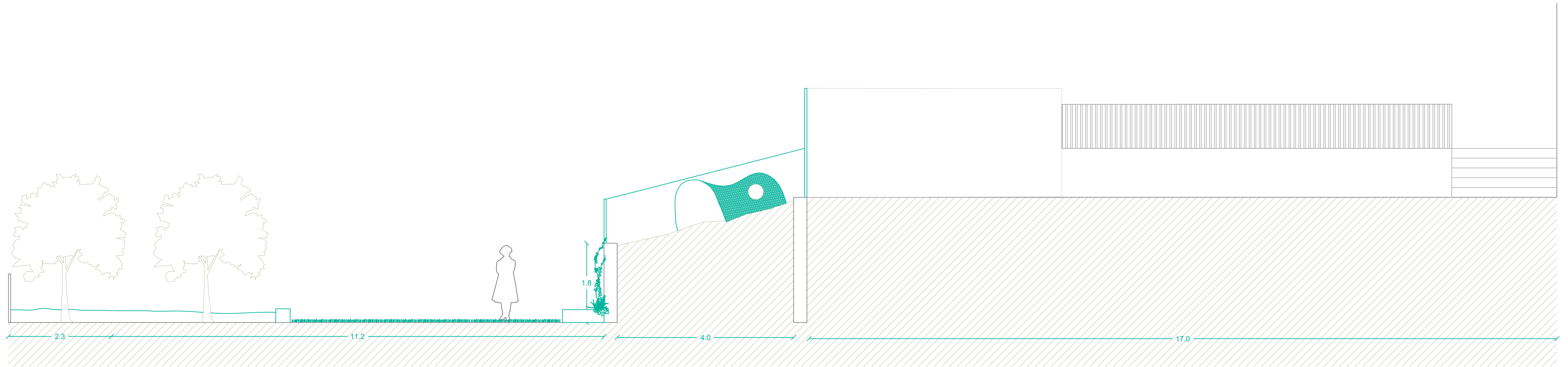
Després de tot el treball realitzat amb la comunitat educativa, s'ha realitzat un document resum amb la proposta de transformació global de tot el pati que recull els següent objectius i acords treballats durant les sessions de disseny participatiu:

- Augmentar els espais relacionats amb la natura al pati
- Permetre que els espais del pati siguin polivalents i dinàmiques, s'hi puguin desenvolupar activitats molt diverses
- Treballar la segregació per edats fomentant espais i activitats que siguin per a tots els cursos.
- Intervenir a l'àmbit del bosquet (espai entre els dos patis) amb les següents propostes:
 - Fer accessible l'espai (col·locar baranes, treballar el pendent del talús, etc); que el desnivell sigui practicable i assequible a totes les edats, per infants d'infantil i de primaria.
 - Connectar el bosquet amb el pati de baix amb propostes que fomentin el moviment vertical com ara un terraplè de sorra, tobogan, escales-grades amb troncs, etc...
 - Connectar el pati de dalt amb el bosquet obrint la tanca en determinats punts.
 - Netejar l'espai i replantar espècies aromàtiques i d'altres.
 - Incloure propostes amb elements naturals i experimentació sonora
 - Generar un espai tranquil com una cabana de vímet
- Intervenir a la pista per a possibilitar que sigui un espai amb més diversitat de joc: porteries mòbils, estructures per enfilar-se, etc...
- Generar espais per a estar tranquil·les i parlar, com cercles de troncs o bancs, zones d'hamaques, etc.
- Fomentar el moviment vertical amb propostes com rocòdrom, circuit de parcour, etc.
- implicar al consorci en el procés de transformació del pati (el pati que volem tota la comunitat educativa i que estarà en sintonia amb el projecte educatiu que està desenvolupant l'escola), per a que es pugui realitzar amb la seva aprovació el més aviat possible

A continuació adjuntem els gràfics que expressen aquesta proposta en relació a l'estat actual del pati i la voluntat de transformació.

Fotografies de l'estat actual

